

AGUSTÍ BORGUNYÓ, COMPOSITOR

JOSEP MARIA PLADEVALL

Agustí Borgunyó va néixer a Sabadell ara ha fet cent anys. En la seva joventut es formà musicalment a l'Escola Municipal de Música de la nostra ciutat amb el que fou el seu mestre i amic Ciprià Cabané. Posteriorment amplià estudis a l'Escola Municipal Superior de Música de Barcelona amb el mestre Manuel Burguès. Participà activament en la vida musical de Sabadell i fou membre de la Banda Municipal i l'Orfeó de Sabadell. També fou pianista-director del quintet del cinema-teatre Camps de Recreu. Quan marxà als Estats Units d'Amèrica, als vint-i-un anys, deixà molts amics amb els quals inicià una abundant correspondència i visità en els viatges que féu, posteriorment, a casa nostra. La seva presència musical es limità, pràcticament, a les sardanes i les obres corals que enviava puntualment als concursos d'obres per a cobla, als seus amics, a colles sardanistes i cobles. La seva memòria continua encara viva en molts sabadellencs que el conegueren i que han sentit part de la seva música.

En aquest article intentarem donar una visió fugaç a l'obra i la vida d'Agustí Borgunyó i comentarem el contingut del llegat, del qual s'ha fet donació a l'AHS, per a centrar-nos, finalment, en una de les seves obres: *Tres Nocturns*, per a piano.

LA SEVA OBRA

Agustí Borgunyó, que desenvolupà tota la seva vida professional als EEUU d'Amèrica, entre Washington i Nova York, és valorat a Catalunya per les seves composicions per a cobla. El moviment sardanista el reconeix com un dels millors compositors de sardanes, que encara són programades en aplecs i concerts. Però el cert és que a Catalunya tan sols hem pogut sentir una part molt petita del seu catàleg de composicions: a més de les obres per a cobla esmentades, alguna partitura coral i el poema simfònic *Aplec*. Això ens dóna una visió parcial de la seva obra i, el que és més greu, la restringeix a l'estil nacionalista que podem anomenar catalanesc.

La veritat és que Borgunyó va conrear altres estils i que en el gruix de la seva obra, que inclou altres gèneres, trobem obres molt més ambicioses i d'un interès musical molt alt, tant per la seva qualitat com per la seva bellesa. Borgunyó enviava sovint als seus amics catalans tanta música com se li demanava. Bon coneixedor de Catalunya, sabia que l'activitat musical a casa nostra, prou magra, tan sols acceptava la música que es feia amb faixa i barretina o a l'ombra protectora d'alguna institució barcelonina influent. Cal dir que, lluny de la

seva pàtria, aquestes petites composicions li mantien vius els records de la seva joventut i eren els vincles d'amistat amb molts amics que, malgrat la distància, tenia encara a Catalunya. Però el cert és que, fora dels ambients sardanistes, la figura de Borgunyó ha estat senzillament ignorada: la precarietat de la vida musical a Barcelona entre els anys 30 i 60 i la seva qualitat d'emigrant no li feren possible divulgar aquí les seves composicions.

Hi ha dues dades més, molt importants al nostre entendre, que ens poden ajudar a comprendre l'oblit històric de la seva obra. Agustí Borgunyó no fou un compositor adscrit a cap escola determinada. No fou combatiu ni desenvolupà un llenguatge propi, de trencament amb el que podríem considerar la música del primer quart de segle. (Molts intel·lectuals, assidus fabuladors d'històries de la música, probablement el deixarien de banda sense cap mena de recança). Absent, tota la seva vida professional, de Catalunya, no entrà en cap cenacle d'herois tossuts per a la creació artística ni, probablement, s'emmirallà en els llenguatges capdavanters de la música europea dels seus temps.

L'altra dada és la seva aparent manca d'interès per ser reconegut a Catalunya com a compositor d'alguna cosa més que de sardanes. Aquesta manca d'ambició podria explicar l'escassa divulgació de la seva obra, però podem creure que no era pas aquesta la seva voluntat. L'any 1956, Eduard Toldrà féu interpretar el seu poema simfònic *Aplec* per la, llavors, Orquestra Municipal de Música de Barcelona. També féu arribar una sardana simfònica a Pau Casals amb el desig que l'apadrinés perquè fos interpretada. Té dedicades a Anna Ricci les *Sis cançons catalanes per a mezzo*, de 1962. Anna Ricci és una intèrpret molt important de la música catalana i en aquells anys estava vinculada i compromesa amb la música d'avantguarda i, en general, al món musical de casa nostra (molts compositors catalans li dedicaren obres). El 1960 va escriure una obra per a piano titulada *Alegre apassionat*; es tracta d'una obra important i de gran exigència tècnica. La partitura mostra una dedicatòria a Alicia de Larrocha, tot i que, ens consta, no la hi féu arribar. No cal dir que es tracta de la pianista catalana de més prestigi internacional.

Tot això referma la nostra convicció que volia ser conegut a casa nostra com a compositor d'alguna cosa més que de sardanes (gènere, altrament, gens menyspreable, que conreà amb un gust extraordinari). Borgunyó volia donar a conèixer la seva obra simfònica, de cambra i vocal. El perquè això no fóu possible es deu, probablement, a la desconexió amb les persones influents i les institucions musicals que la seva estada a Amèrica ocasionà, i a la situació desoladora de la vida musical de la Catalunya que va dels anys 30 als anys 60, en què tan sols hi tenien cabuda els noms més il·lustres d'alguns intèrprets, però no pas el de compositors. Però no hem pas d'enganyar-nos, si s'hagués quedat aquí poca cosa (a més de les sardanes que ja va fer), hauria pogut escriure: a Sabadell o a Barcelona no hauria tingut les oportunitats musicals que va tenir a Amèrica.

LA SEVA VIDA

No és d'estranyar, doncs, que el 25 de desembre de 1915 Agustí Borgunyó abandonés Catalunya. Aparentment evitava així el servei militar, però, sens dubte, la seva intenció era obrir-se camí, com a músic professional, en un país d'enormes possibilitats per a la gent amb talent i empenta. Al principi tocava música d'entreteniment en restaurants (Xavier Cugat —amb qui va fer parella— el recordà en les seves memòries). Aglutinà veus catalanes i formà un orfeó a Nova York. Va escriure comèdies musicals. Treballà per a orquestres de ràdio, fent arranjaments per a cantants que nodrien una intensa activitat musical al mitjà de comunicació més popular de la seva època. La seva obra simfònica és fruit d'encàrrecs i, per tant, va ser interpretada totalment (els compositors saben com és de difícil que una orquestra simfònica s'interessi per la seva obra —no parlem de la Catalunya dels anys 40!—). Va fer música per a documentals i, entre tot això, treia temps per enviar música catalana a l'altra banda de l'Atlàntic. Quan es jubilà, retornà a la seva enyorada Catalunya i morí, poc temps després, el 1967, a Barcelona.

Aquest repàs vertiginós i superficial de la seva trajectòria artística pretén demostrar que pràcticament tota la seva vida professional girà, no tan sols a l'entorn de la música, sinó en el camp de la composició, ja fos en arranjaments, orquestracions, adapta-

cions o en obres de creació. Puc assegurar que Agustí Borgunyó és l'únic compositor professional (no adscrit a l'Església) que ha donat Sabadell, i, sense cap mena de dubte, el millor compositor d'aquesta ciutat de la seva generació. La importància en quantitat i qualitat de la seva obra ho avala.

EL LLEGAT A L'AHS.

El llegat, del qual la Sra. Leslie Folch ha fet donació a l'AHS, és format principalment pels manuscrits que Agustí Borgunyó portà d'Amèrica al seu retorn a Catalunya i de l'obra que va escriure els darrers anys de la seva vida, ja a Barcelona. És important recalcar que no hi ha pràcticament res del que va escriure com a arranjador, ni la música per a documentals, ja que, en formar part del seu treball com a professional, els manuscrits se'ls quedava la institució o les persones que li feien l'encàrrec i ell no se'n guardà còpia. El que ha arribat a Sabadell és el que podríem anomenar obra de creació: la música, la propietat de la qual li pertanyia a ell mateix com a creador. Per tant, la visió que ens ofereix aquest, altrament important, llegat és parcial dins de la seva trajectòria professional. No obstant això, el volum d'obra de què s'ha fet donació és força important, tot i que és aviat per a fer-ne una valoració, ja que es troba en procés de catalogació i, per tant, no en sabem encara en detall el contingut. Tot i així, d'una primera ordenació, se'n poden donar aquestes dades:

L'inventari de l'obra dona 280 títols. Com que molts engloben cicles i grups d'obres, el total supera el nombre de 330 peces amb títol independent (sense comptar, per tant, els esborranys, els duplicats, les partícels i les reduccions a piano).

En distribuir les partitures per gèneres, trobem 33 obres per a piano solista, entre les quals destaquen (a més d'*Alegre apassionat*, mencionat anteriorment), dues obres que porten per títol *Scherzo simfònic*, *Cinc Masurques*, *Introduction and Dance*, *Tres Nocturns*, i *Two sentimental Walzes*, i una llarga sèrie de sardanes per a piano i altres peces característiques com *Leyenda*, *Alborada*, *Granada*, *Tres impressions de la vida de l'Escala* i *Mosaic catalanesc*.

En l'apartat d'obres corals (ja sigui per a cor de veus mixtes o cor d'homes), trobem 35 títols

d'entre els quals podem destacar, a més d'un bon nombre de sardanes, els poemes corals *Pastorella*, *Ametllers florits*, *En la mort del Mestre Planas*, de 1950, i *Les tres germanes*.

Hi ha, també, 43 obres per a veu i piano, que engloben més de 100 cançons que van de la música lleugera, la sardana, la cançó tradicional catalana, fins a obres d'alta creació, com per exemple la *Suite of four songs*, de 1958, *Quatre cançons*, de 1961 (que hi són, també, en versió de cant i orquestra de corda), les *6 cançons catalanes*, per a mezzo, de 1962, (dedicades a Anna Ricci), i el poema *Down by the Glenside*.

L'apartat més nombrós és el de sardanes. No sabem encara si hi ha totes les que va compondre. Tan sols podem dir, per ara, que hi ha 142 títols (3 per a dues cobles, 75 per a cobla en partitura o partícels i 60 en versió de reducció a piano amb indicacions de la instrumentació). Cal afegir-hi dues peces més per a cobla i quatre obres per a cor i cobla, a més de les sardanes per a piano, veu i piano i per a cor, ja mencionades anteriorment.

S'han de destacar molt especialment per la seva importància 13 obres per a orquestra, que van de l'orquestra de corda, com, per exemple, *Two pieces for String Orchestra*, de 1946, i *Iberian Suite*, de 1940, una obra per a veu i orquestra de corda titulada *Quatre cançons*, de 1959 (mencionada anteriorment), a obres per a gran orquestra simfònica, com *Nocturno sevillano*, *L'Aplec* de 1940, que vam poder sentir fa poc al Teatre Municipal La Faràndula, per l'Orquestra Simfònica del Vallès, sota la direcció de Jordi Mora, *Danza Ibérica nº 1*, de 1939, i, probablement, la seva obra més important, de la qual hi ha dues orquestracions diferents (per a petita i gran orquestra simfònica), la *Suite for viola and Orchestra*, de 1942. Hi ha, també, dues sardanes per a gran orquestra simfònica *Costa Brava*, de 1947, i *Emporion*, que inclou, a més, una tenora.

De la música escènica hi ha tan sols l'opereta en tres actes *Maryana*, de 1926, en versió de veus i reducció de l'orquestra a piano i dos ballets: *La festa del carrer*, de 1956, i *The Damask rose*, totes dues per a gran orquestra simfònica.

L'apartat menys nombrós, però no pas de poca importància, per l'extensió de les obres i el

Molt Pausadament ($\text{♩} = 56$) **Nº 1** A la memòria dels meus pares
 Agut: Borghnyo

cedint un poc

cedint

mp a temps

MP KING OF QUALITY NO. M-2 10 STAVE KING OF QUALITY 1995 B'WAY, N. Y. Made in U. S. A.

FIGURA 1. Partitura de «Tres nocturns».

llenguatge utilitzat, és el de la música de cambra: *Idilli*, de 1924, per a violí, violoncel i piano, dos quartets de corda de 1955 i 1963, *Danza en re*, per a violoncel i piano, i *Danza Ibérica*, per a dos pianos.

Quant a l'estil i el llenguatge musical, sorprèn en una primera lectura la coexistència d'obres en l'estil efectista orientaltzant i les obres de caràcter espanyolista, tan valorades arreu del món a la primera meitat d'aquest segle –podem comentar, a tall d'exemple, que un compositor com Robert Gerhard, que abraçà la tècnica serial a partir dels anys cinquanta, escrivia a Anglaterra en la dècada dels quaranta obres amb títols tan significatius com *Don Quixot*, *Cancionero de Pedrell*, *Alegrias*, *Divertimento Flamenco*, *Sevillanas*, *Tonadillas*, etc.– amb les obres d'estil catalanesc i la música lleugera. Aquesta versatilitat, aquesta facilitat d'expressar-se en llenguatges tan diversos parlen molt a favor del nivell musical d'Agustí Borgunyó i el seu domini de la música i la instrumentació. No ens ha de sorprendre que a Nord-amèrica li encarreguessin obres de caràcter espanyol: és el que esperaven d'un compositor espanyol (com de Robert Gerhard a Anglaterra). No obstant això, va fer interpretar allà obres com *Aplec* i *La festa del carrer*, d'innegable estil catalanesc. Però no podem avançar-nos: tan sols un estudi profund dels manuscrits que hi ha a l'AHS pot donar-nos la mesura exacta dels valors musicals que contenen.

TRES NOCTURNS

Sense ànim d'estendre'ns excessivament i amb el desig de fer-nos entendre per tots els qui llegeixin aquestes línies, intentarem una aproximació a una partitura de Borgunyó: *Tres Nocturns*, per a piano. Citarem alguns motius pels quals hem escollit aquesta obra: el seu corpus pianístic no és gens conegut encara; es tracta d'una obra de maduresa; no és de caire nacionalista i mostra un estil molt personal (potser el més personal d'aquest compositor).

Aquests tres Nocturns, de caràcter molt íntim, són independents tot i que mostren una gran coherència en l'estil i el llenguatge utilitzats. Tots tres estan dedicats a la memòria dels seus pares, fet que ens orienta vers la calidesa i l'emotivitat de què

estan impregnats. Van ser escrits a Nova York i la partitura porta data de 1960. Borgunyó tenia, doncs, l'edat de 66 anys.

Així com *Alegre apassionat*, (del mateix any), és de factura clàssica i d'un gran efectisme virtuosa, els *Tres Nocturns* estan revestits d'una atmosfera de caire impressionista, determinada per la indefinició tonal d'alguns passatges, la modulació constant per tonalitats molt allunyades i la utilització molt lliure de la dissonància i, en especial, dels acords de sèptima.

L'estructura d'aquestes tres obres, poc contrastants entre elles (cosa que fa pensar que es tracta d'obres independents i no pas d'un cicle), ve determinada per la presentació d'un tema breu –com a màxim una frase– que serà modificat i reelaborat constantment. No es tracta, doncs, de la connexió de temes de caràcter més o menys contrastat, sinó d'una construcció basada en la variació i la manipulació d'un material motivo-temàtic que en origen és molt simple i que esdevé sempre canviant. No obstant això, els *Tres Nocturns* es clouen amb un retorn al material i la textura originals per tancar la forma i donar un sentit de conclusió distesa a l'obra.

Predominen les tonalitats molt carregades d'alteracions i en mode menor, que ofereixen un color molt especial a totes tres obres. La modulació constant a tonalitats a distància de semitò, tercera major i quinta disminuïda dóna una ingravidesa tonal que sorprèn constantment per la imprevisió del moviment harmònic.

El devenir melòdic és sempre ininterromput i cada nocturn es mostra com una unitat compacta tancada en si mateixa i impregnada d'un agraït lirisme en la melodia i una gran transparència en el teixit harmònic-contrapuntístic. És una temptació fàcil afirmar, com sovint es fa en parlar de la seva obra, que Borgunyó aplica els recursos característics de la música lleugera i del jazz que, sens dubte, coneixia prou bé. Cal tenir present que els recursos harmònics d'aquesta música són, en bona part, manllevats de les troballes dels compositors tardo-romàntics i impressionistes i no pas al revés. La principal aportació del jazz a la música del segle XX és, bàsicament, en el ritme. La ben elaborada construcció temàtica ens fa pensar més en la llarga

i fructífera tradició de la música centroeuropea, que no pas en la música americana, i la textura musical ens fa pensar en els recursos pianístics habituals en la literatura d'aquest instrument.

DESCOBRIR AGUSTÍ BORGUNYÓ

El fet que la major part de l'obra d'Agustí Borgunyó pugui estar, degudament catalogada, a l'abast dels intèrprets i dels estudiosos de la música en general, pot afavorir el coneixement de la seva figura com a compositor i pot fer possible la difusió de la seva música, en tots els gèneres que va treballar. Tan sols llavors podrem conèixer el seu

valor, la seva importància artística, tot situant-lo en el context històric i cultural que li tocà viure. Tan sols llavors podrem superar l'encasellament de «compositor de sardanes» en què el tenim ara els sabadellencs. Encasellament inadequat per parcial; perquè no ens dóna la visió àmplia de la seva obra creativa i amaga la parcel·la, sens dubte, més important de la seva creació artística: la seva producció simfònica i cambrística.

Tant de bo que això pugui servir per a la difusió de la seva obra; per donar-la a conèixer; per poder-la sentir i per gaudir-ne.